

Wie denkt er eigenlijk na over ons defensiebeleid?

Bernard ter Haar, januari 2025

Hoe behulpzaam zijn de aankopen voor het volgende decennium in het hier en nu?

De Nederlandse krijgsmacht heeft het afgelopen jaar vier nieuwe fregatten en vier nieuwe onderzeeboten besteld. Het zijn miljardenorders. De nieuwe schepen zullen op zijn vroegst ergens in de loop van het volgende decennium worden geleverd. Bij mij riepen deze orders twee vragen op. Wie spendeert er nu miljarden aan nieuwe fregatten terwijl het Oekraïense leger met relatief eenvoudige middelen juist de hele Russische vloot rondom de Krim naar de bodem heeft geholpen of heeft verdreven? En de tweede vraag: is vervangende apparatuur die ergens in het volgende decennium wordt geleverd nu het meest adequate en urgente antwoord op de actuele geopolitieke spanningen in de wereld, waarvan de legervertegenwoordigers zelf zeggen dat we ons moeten voorbereiden op een oorlog nog in dit decennium?

Geen maatschappelijk debat over het defensiebeleid

Meestal kom ik de vragen die spontaan bij mij opkomen ook wel tegen in vrij talrijke media die ik iedere dag tot mij neem. Maar deze vragen niet. En dat roept dan meteen een vervolgvraag op. Wie denkt er eigenlijk na over ons defensiebeleid? Een beetje naspeuring op internet leverde weinig positieve antwoorden op ten aanzien van deze vraag. Ik heb de Handelingen van de Tweede Kamer over de recente begrotingsbehandeling van het ministerie van Defensie gelezen en daar werd ik heel verdrietig van; de denkkraft van de Kamer is heel beperkt. De WRR heeft voor het laatst in 2017 een rapport over het defensiebeleid uitgebracht. Dat is niet bepaald actueel meer. Clingendael komt er na alle bezuinigingen niet meer aan toe. Het The Hague Centre of Strategic Studies richt zich vooral op de geopolitieke wetenswaardigheden van dit moment en de bijbehorende onderliggende trends, maar levert ook geen visie op het benodigde Nederlandse defensiebeleid. Ik vond gelukkig nog de Militaire Spectator. Dat bracht mij een streepje verder, maar een antwoord op mijn vragen kreeg ik ook daar niet.

De defensienota is een verkoopfolder

Natuurlijk denkt Defensie zelf wel na over het defensiebeleid. Elke twee jaar wordt een Defensienota geproduceerd. “Sterk, slim en samen” is het motto van de meest recente uit 2024. Die van 2022 werd met behulp van de wetenschapstoets die de Tweede Kamer moet helpen om “op bewijs gebaseerd beleid” te komen in de bovengenoemde Militaire Spectator geanalyseerd: “De essentiële vragen over wat de Nederlandse krijgsmacht nu zou moeten kunnen in termen van aard, omvang en soort missies worden gesteld noch beantwoord”. Het ministerie heeft er zich in de nota van 2024 niets van aangetrokken. De nota is geen document met een heldere beleidsanalyse, maar een verkoopfolder van beleid. Daarin worden de internationale dreigingen beeldend beschreven en voorzien van oplossingen om meer spullen te kopen, meer in digitalisering te investeren en qua beleid vooral meer van hetzelfde te doen. Kritische vragen worden ook in deze nota niet gesteld. De nota zegt dat de lessen van Oekraïne moeten worden geleerd. Mijn vraag over de fregatten wordt niet beantwoord. Er moeten wel meer F-35's worden gekocht. Of de ervaringen in Oekraïne, waarbij de Russische jachtvliegtuigen zich niet boven Oekraïne durven begeven een kritische afweging vragen wordt ons niet verteld. Waarom we niets meer horen over de “een van de beste tanks aller tijden”, de Leopard 2, nadat die in Oekraïne is bezorgd is ook onbeantwoord. “Samen” is een sleutelbegrip in deze nota. De

defensiesamenwerking in Europa moet worden versterkt, staat er. Wat dat concreet betekent en hoeveel een gezamenlijke Europese defensie zou kunnen opleveren blijft totaal buiten beeld. Het ministerie van Defensie laat ons dus niet na- of meedenken. Er moet een begroting worden verkocht.

Ongetoetste zelfanalyses van een departement zijn onbruikbaar

Vanuit Defensie worden dus krachtige uitlatingen gedaan. Er moet meer in defensie worden geïnvesteerd. We moeten onze weerbaarheid vergroten. We moeten ons voorbereiden op een oorlog. Dat staat allemaal in die Defensienota, en dat zijn ook de uitlatingen van hoge militairen in Nederland. Het is vooral marketing van het eigen gedachtengoed. Maar jarenlange ervaring binnen de Rijksdienst heeft mij geleerd dat je niet blind kunt bouwen op de zelfanalyses die ongetoetst vanuit een departement of een publieke organisatie komen. Dat soort analyses bevatten veel eigen belang, maar ook vooral een naar binnen gerichte blik op de continuïteit van alle bestaande processen en behoud van bestaande verhoudingen en structuren.

Departementale denkkracht is belangrijk, en vaak ook van groot maatschappelijk nut (en de politiek zou er vaak meer mee moeten doen), maar vooral als deze denkkracht in samenspraak met deskundige buitenstaanders wordt ingezet en op de proef wordt gesteld. En dat lijkt op het gebied van defensiebeleid dus schromelijk te ontbreken. Het zou dus fijn zijn als we niet alleen worden opgeroepen om ons voor te bereiden op een oorlog, maar dat we worden verrast met een krachtige analyse over wie ons bedreigt (en dan graag ook aandacht voor de demografische kwetsbaarheid van Rusland bijvoorbeeld met het grote tekort aan jonge mannen), hoe en wanneer Defensie zijn slagkracht moet tonen en vooral: hoe we die oorlog kunnen voorkomen. Dan zou het ook heel goed zijn als daar een serieus en intelligent debat over zou plaatsvinden.

Retaliatie op de hybride oorlogsvoering?

Een actueel voorbeeld waarover het debat ontbreekt is de hybride oorlog die vooral vanuit Rusland tegen Europa wordt gevoerd. Het ligt toch heel erg voor de hand om niet alleen na te denken over hoe we ons weerbaarder kunnen opstellen (lees daarover de brief van de bewindspersoon voor Defensie van december jl.) maar vooral over hoe we deze hybride oorlogsvoering kunnen afstraffen (daar zegt de bovengenoemde brief van Defensie niets over). Het woord “retaliatie” komt in dit verband in de Nederlands media niet voor. Wel in de buitenlandse media overigens, dus blijkbaar wordt ergens in het buitenland nog wel nagedacht over actuele vraagstukken van het defensiebeleid.

Graag serieuze en kritische analyses en debat

Natuurlijk is het niet gemakkelijk om over dit soort zaken te praten. Defensie gebruikt veel geheime kennis, die om strategische redenen ook geheim moet blijven. Retaliatie tegen hybride oorlogsvoering moet waarschijnlijk met dezelfde schimmigheid worden uitgevoerd als de oorlogsvoering zelf. Maar in een democratie als de onze is het essentieel dat over vraagstukken van oorlog en veiligheid goed kan worden nagedacht en gedebatteerd. Dat breder over militaire strategieën wordt nagedacht dan alleen binnen de beslotenheid van de krijgsmacht zelf.

Bij deze de oproep om dit denkproces te starten.